

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Změna písemné smlouvy ústní formou aneb zákaz jednání v rozporu s vlastním dřívějším chováním a přelom v judikatuře Nejvyššího soudu

Nově již Nejvyšší soud akceptuje ústní změnu písemné smlouvy, i pokud si strany výslovně sjednaly povinnou písemnou formu pro její změnu. Zejména na smlouvy o dílo to má zásadní dopad.

Zákaz venire contra factum proprium

Zákaz venire contra factum proprium je jednou ze složek principu poctivosti a důvěry, také označovaného jako *bona fide*.

V českém právním řádu vychází zákaz jednání v rozporu s vlastním dřívějším chováním ze dvou základních zásad soukromého práva, a sice zásady poctivosti a zákazu zneužití práva. Právní základ těchto dvou zásad nalezneme v § 6 odst. 1 a 2 obč. zák., který nám říká, že „Každý má povinnost jednat v právním styku poctivě. Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.“ a § 8 obč. zák, v němž je uvedeno, že „Zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.“

Ačkoli občanský zákoník zásadu zákazu jednání v rozporu s vlastním dřívějším chováním přímo neupravuje, můžeme ji z výše uvedených ustanovení dovodit a uzavřít, že se jedná o jednu ze zásad občanského práva. Takový závěr se jeví jako logický, když přihlídneme k tomu, že předmětná zásada prostupuje mnoha moderními právními řády evropských zemí, v nichž zastává na poli soukromého práva pozici jedné z vůdčích hodnot a objevuje se i v nadnárodních kodifikacích.

V německém právní řádu, z něhož české smluvní právo z velké části vychází, je zmíněný princip poctivosti a důvěry označován jako „*Treu und Glauben*“ a je aplikován například v § 242 německého občanského zákoníku (dále jen „**BGB**“). Důvodová zpráva k obč. zák. uvádí, že zákonodárce při jeho vydání vycházel právě z německé úpravy principu *Treu und Glauben*. V německém právním řádu tato zásada prostupuje všemi soukromoprávními instituty a zásadně ovlivňuje všechna soukromoprávní jednání, a to tím způsobem, že obsah a výklad právního jednání zásadně nejsou určeny podle formálního projevu vůle, nýbrž podle faktického jednání a skutečného projevu vůle účastníků vztahů soukromého práva. Tento přístup k výkladu obsahu právního jednání a jeho změny má za úkol zamezit následnému zneužití formálního projevu vůle v případě, kdy je pozdější skutečně projevená vůle shodně přijatá a prováděná všemi účastníky právního vztahu.

Zásada zákazu *venire contra factum proprium* je pak výslovně upravena například v Draft Common Frame of Reference (DCFR), což je návrh referenčního rámce pro evropské smluvní právo, který je součástí iniciativy EU pro společnou kodifikaci. Čl. I. - 1:103 odst. 2 DCFR uvádí: „*It is, in particular, contrary to good faith and fair dealing for a party to act inconsistently with that party's prior statements or conduct when the other party has reasonably relied on them to that other party's detriment.*“

Stejně tak rozebíraný princip upravují přímo Zásady mezinárodní organizace UNIDROIT, jejichž čl. 1.8 říká: „*A party cannot act inconsistently with an understanding it has caused the other party to have and upon which that other party reasonably has acted in reliance to its detriment.*“

Naposledy projev předmětné zásady můžeme spatřovat i v Úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, jejíž čl. 29 odst. 2 věta druhá uvádí, že „*Strana však může svým chováním ztratit možnost dovolávat se tohoto ustanovení v rozsahu, v jakém druhá strana spoléhala na toto chování.*“

V kontextu tohoto článku je příhodné připomenout také znění ustanovení § 582 odst. 2 obč. zák., které uvádí: „*Není-li dodržena forma právního jednání ujednaná stranami, lze neplatnost namítnout, jen nebylo-li již plněno. To platí i tehdy, vyžadují-li formu určitého právního jednání ustanovení části čtvrté tohoto zákona.*“. Citované ustanovení přímo uvádí, kdy je vůle stran projevena tak silně, v tomto případě konkrétním plněním ze závazku, že se nelze zpětně dovolávat její neplatnosti.

Možnost změny písemné smlouvy ústní formou jako důsledek zákazu jednání v rozporu s vlastním dřívějším chováním

V praxi dochází k jednání, které je v rozporu s vlastním dřívějším chováním, především v oblasti závazků ze smluvních vztahů. Smluvní strany do smluvního vztahu vstupují s určitou představou o jeho obsahu, který zpravidla z důvodu právní jistoty promítnou do písemné podoby. Obsah závazku založený na smluvním vztahu se však vzhledem k různým na počátku nepředpokládaným okolnostem, ale i z prosté nedokonalosti písemného projevu vůle nebo praktické změně vůle stran v průběhu plnění smlouvy, má tendenci v průběhu času měnit. Smluvní strany na tyto změny přirozeně reagují. Pokud mají zájem jednat formálně korektně, vyhotoví si písemný dodatek, který předmětnou změnu v obsahu smlouvy promítne. Smluvní strany však často postupují neformálně a mění obsah smlouvy, který si na počátku písemně vymínil, svým faktickým chováním, svým projevem vůle navenek.

Problém s určením, zda ke změně obsahu smlouvy došlo, či nikoliv, nastává zejména v případě, kdy si smluvní strany ve smlouvě dohodly, že k její změně může dojít pouze písemnou formou, nebo změnu v obsahu smlouvy na základě ústního, či konkludentního ujednání nikde nezaznamenaly, načež se jedna ze stran v rozporu se svým dosavadním jednáním začne dovolávat stavu a obsahu smluvního ujednání, který je obsažen a vymíněn v původním písemném znění smlouvy, ať už v souvislosti s určením neplatnosti takové smlouvy, či uplatněním svého nároku.

Typické příklady smluv, kdy k takovému rozporu mezi formou domluvenou smluvními stranami a jejich následným reálným chováním dochází, jsou nájemní smlouvy či smlouvy o dílo. V závazcích vzniklých na jejich základě se stane například to, že navzdory faktickému předání díla nedojde k podepsání předávacího protokolu, nebo navzdory nevyhotovení písemného dodatku dojde ústní dohodou na staveništi ke změně rozsahu díla, nebo navzdory absenci přílohy, která by měla vymezit předmět nájmu, dojde k jeho předání k užívání.

Ultimátní projev zásady zákazu jednání v rozporu s vlastním dřívějším chováním je takový, že pokud byla na základě původního právního jednání smluvních stran uzavřena smlouva, která předpokládala své upřesnění a/nebo dovozovala svou změnu jen v písemné formě, navzdory čemuž se smluvní strany po uzavření smlouvy chovaly odlišně od jejího původního obsahu, avšak obě jednaly ve shodě a ničeho navzájem nenamítaly, pak je nutno uzavřít, že byl obsah smlouvy ve světle zásady poctivosti a důvěry tímto právním jednáním smluvních stran změněn, a to přesto, že se tak nestalo v požadované formě.

Rezignace na použití zásady zákazu jednání v rozporu s vlastním dřívějším chováním, a tedy i zásady důvěry a poctivosti, může mít přitom velmi vážné a dalekosáhlé následky, při nichž dochází

k ochraně strany, jež zneužila právo a důvěru druhé strany, a naopak k poškození druhé strany, jež jednala po celou dobu poctivě, v dobré víře a v důvěře v dobrou víru a poctivost strany první.

Dosavadní judikatura Nejvyššího soudu ČR

Vzhledem k tomu, jak široce je zásada poctivosti a důvěry používána na mezinárodní úrovni, je s podivem, jak málo tuzemské soudy, včetně Nejvyššího soudu ČR předmětnou zásadu po dlouhou dobu opomíjely a při svém rozhodování k ní téměř nepřihlížely.

Judikatura Nejvyššího soudu se naopak dlouhou dobu přikláněla na stranu formalismu, který mnozí označují jako přehnaný. Jak je zřejmé z níže uvedených příkladů, kladl Nejvyšší soud při svém rozhodování důraz především na formu projevu vůle a posuzoval jako právně relevantní pouze vůli projevenou ve vymíněné formě. Naopak při výkladu obsahu ujednání odhlížel od dalších skutečností, zejména ústních projevů vůle nebo konkrétního chování stran. Přitom jen na základě posouzení všech projevů vůle obou stran závazku nehledě na jejich formu lze dojít ke správnému a ucelenému závěru o jejich skutečně projevené vůli.

Chybějící příloha a neplatnost nájemní smlouvy

První příkladem, kdy dává Nejvyšší soud přednost formalismu před skutečně projevenou vůlí stran je rozsudek se sp. zn. 29 Odo 59/2003 ze dne 31. 5. 2007. V uvedeném rozsudku dává Nejvyšší soud za pravdu odvolacímu soudu, který posoudil jako neplatnou nájemní smlouvu z toho důvodu, že byl prostřednictvím písemné formy (přílohy - předávacího protokolu) nedostatečně určitě identifikován předmět nájmu, neboť tato příloha byla vyhotovena opožděně. Samotná nájemní smlouva vymezila jako předmět nájmu výčepní zařízení a pult.

V konkrétním případě došlo k uzavření písemné nájemní smlouvy, faktickému předání předmětu nájmu (a umožnění jeho užívání) a hrazení nájemného. Pokud se na takový skutkový případ podíváme optikou logiky, právní jistoty, lidskosti, a především zásady poctivosti a důvěry, pak dojdeme k jednoznačnému závěru, že smlouva byla uzavřena a její konkrétní obsah (předmět nájmu) byl konkretizován, popř. změněn faktickým chováním obou stran. Obě strany se chovaly, jako by byla smlouva řádně uzavřena a nebyl pochyb o tom, co je předmětem nájmu.

Je pak v rozporu s optikou výše uvedených principů, aby Nejvyšší soud do takového vztahu zasáhl a posoudil nájemní smlouvu jako neplatnou, přestože realita vymezená objektivním chováním smluvních stran byla jiná. V uvedeném případě tak Nejvyšší soud poskytl ochranu nájemci, který převzal předmět nájmu, užíval ho a platil za něj sjednané nájemné a navzdory tomuto svému chování namítl neplatnost nájemní smlouvy na úkor pronajímatele, který v důvěře v poctivost a dobrou víru nájemce měl nájemní smlouvu za uzavřenou a platnou.

Žádný písemný protokol - žádné předání díla

Ve druhém případě Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 23 Cdo 3085/2016 ze dne 5. 4. 2017 nepřisvědčil nároku zhotovitele na úhradu ceny díla objednatelům čistě z toho důvodu, že nebyl sepsán protokol o předání. Dílo přitom bylo objednateli fakticky předáno a mohl z něj čerpat plný užitek. Ve smlouvě o dílo si totiž smluvní strany sjednaly, že je úhrada ceny díla podmíněna vyhotovením protokolu o předání a jeho podpisem oběma smluvními stranami.

Takový závěr soudu je nepochybně v rozporu s výše uvedenými principy a opět poskytuje právní ochranu osobě, která se chovala v rozporu se smlouvou, převzala dílo bez předávacího protokolu a pak ze svého chování odchýlného od formálního písemného znění smlouvy těžila na úkor osoby, která

dílo v důvěře v poctivost a dobrou víru druhé strany dílo předala.

Přelomové rozhodnutí Nejvyššího soudu poskytující ochranu straně jednající poctivě a v důvěře v jednání druhé strany

Z výše uvedených rozhodnutí můžeme vidět, že Nejvyšší soud ve své ustálené judikatuře s přehnaným formalismem poskytoval ochranu stranám smlouvy, které se zpětně odvolávaly na jejich neplatnost, popř. původního písemného znění, ačkoli svým chováním vyvolávaly ve druhé smluvní straně dojem, že považují smluvní ujednání za platné, popř. že budou nadále jednat v souladu se změnou provedenou jinou než smluvně ujednanou formou. Tímto Nejvyšší soud poskytoval ochranu zneužití práva v rozporu s principem poctivosti a vzájemné důvěry, čímž zasel do smluvních vztahů nejistotu, zda se právní vztahy řídí původní formální, či skutečně projevenou následnou vůlí stran závazku.

Nejvyšší soud změnil své posuzování ohledně ochrany poctivosti a důvěry v jednání druhé strany v rozsudku sp. zn. 23 Cdo 2565/2024 ze dne 27. 8. 2025, v němž se konečně přiklonil k názoru, že souhlasným chováním smluvních stran může dojít ke změně obsahu smlouvy, přestože bylo původně ujednáno, že lze smlouvu měnit jen písemně. Konkrétně Nejvyšší soud v citovaném rozsudku uvádí (kromě jiných důležitých částí) následující:

„33. V obecné rovině lze předpokládat, že závěr soudu o nemožnosti strany dovolat se neplatnosti změny závazku pro nedostatek formy přichází v úvahu zejména v případech zneužití (dovolání se) formy. O takovém zneužití lze uvažovat např. tehdy, kdy strana vlastním chováním vzbudí v druhé smluvní straně důvodnou důvěru v to, že jednáno bude bezformálně (resp. že toto jednání akceptuje), nebo tím, že bez výhrad přijme či poskytne plnění dle neformálně změněné smlouvy.“

34. V takových případech je nutno mít na zřeteli princip důvěry, podle něhož se poskytuje zásadně ochrana té osobě, která činila právní úkon s důvěrou v určitý, jí druhou stranou prezentovaný skutkový stav. Ten, kdo vyvolal určité jednání, se nesmí ex post dovolávat vad jednotlivých úkonů, které sám způsobil (viz nález Ústavního soudu ze dne 15. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 342/09, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3158/2010).“

Nejvyšší soud v uvedeném rozsudku pracuje s principem důvěry a poctivosti a v souladu s ním poskytuje ochranu osobě, jejíž chování je založeno na důvěře ve skutkový stav, který svým chováním vyvolává druhá strana a důvěře v poctivost této druhé strany.

Vyšší právní ochrana faktickému jednání před formalistickým posuzováním písemných smluv

Věříme, že uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu je jen začátkem změny v judikatuře obecných soudů a do budoucna můžeme očekávat více případů, kdy soud místo zkostnatělého formalismu přistoupí k výkladu právních jednání ve světle skutečně projevené vůle jeho stran a v konečném důsledku principem důvěry a poctivosti podepře celé závazkové právo ve službě právní jistoty a dobré víry stran.

Marek Hausmann,
právní asistent



JUDr. Mojmír Ježek, Ph.D.,
advokát



[ECOVIS ježek, advokátní kancelář s.r.o.](#)

Betlémské nám. 351/6
110 00 Praha 1

Tel.: +420 226 236 600
e-mail: mojmir.jezek@ecovislegal.cz

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)